

ВПЛИВ СТИЛІВ БАТЬКІВСЬКОГО ВИХОВАННЯ НА СХИЛЬНІСТЬ ПІДЛІТКІВ ДО НАРКОТИЧНОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ

Лебідь О. С.

Кременчуцький національний університет

імені Михайла Остроградського, oksanalebedpsy@gmail.com

Науковий керівник: кандидатка психологічних наук, доцентка

О. В. Літвінова

Проблема наркотичної залежності в Україні залишається на високому рівні. Якщо п'ять років тому вік 90% наркозалежних був до 25 років, і перший досвід вживання наркотичних речовин припадав на 13-15 років, то наразі з'явилася негативна тенденція, що полягає в тому, що вік першої спроби вживання психоактивних речовин у підлітків на сьогодні становить 9-12 років, трапляються випадки, коли ювенальна поліція фіксує вживання наркотичних речовин дітьми у віці 7-8 років (Подольян В. М., 2021:256-262).

Актуальності набуває потреба вивчення тих чинників, які можуть сприяти виникненню бажання першої спроби наркотичної речовини. Що змушує дитину долучитися до цієї речовини? Чи є то соціальні чинники, байдужість суспільства до існуючої проблеми, чи то сім'я, як первинний інститут соціалізації, відсутність батьківської обізнаності, зрілості в вихованні своїх дітей, відсутність елементарних уявлень та знань щодо наслідків зловживання психоактивними речовинами? Сім'я, як первинне середовище виховного процесу дитини має важливу роль в формуванні особистості дитини. Завданням сучасної психологічної науки має стати розробка дієвих засобів превенції адиктивної поведінки молоді за рахунок дієвих практик роботи з батьками, надання їм знань щодо стилів взаємодії з дитиною, особливо з підлітками, які є найбільш вразливими в умовах переживання вікової кризи.

«Наркоманія» – це хворобливий психічний стан, зумовлений хронічною інтоксикацією організму внаслідок зловживання наркотичними засобами, що

віднесені до таких конвенцією ООН або Комітетом з контролю за наркотиками при Міністерстві охорони здоров'я України(Богданова І. М., 2008: 342).

До зовнішніх та внутрішніх чинників, що сприяють формуванню підліткової залежності науковці відносять: специфічна когнітивна, емоційно-вольова, мотиваційна сфери підлітків; специфічні особливі умови проживання і виховання підлітка; соціальне мікро- та макросередовище, роль спадковості у виникненні залежності.

У перехідний вік від дитинства до дорослості індивід проходить великий шлях у своєму психічному розвитку: через внутрішні конфлікти з самим собою та іншими, через зовнішні зриви й внутрішні почуття особистості. Пубертатний період формування розвитку дитини характеризується такими поняттями, як: «переломний», «перехідний», «важкий», «критичний». В підлітковому віці взаємовідносини з дорослими починають будуватися під впливом хвилювань, нових почуттів, що пов'язані з прагненням до самостійності, дорослості та самоствердження.

Для підлітка характерним є певна дуальність – для нього необхідно щоб батьки доглядали за ним, і водночас, давали йому свободу дій – це не завжди буває легко для батьків, віднайти потрібну гармонійну пропорцію. Підліток відчуває, що коли-небудь йому буде життєво-необхідно відділитися від батьків. Для цього необхідно змінити відносини, які склалися з дитинства з батьками.

Шлях підлітка від непорозуміння в сім'ї, несприйняття або необізнаність батьків певним психологічним проблемам дитини, не здатність самого підлітка впоратися самостійно з емоційною напругою або довіритися батькам і долучити їх до вирішення своїх труднощів, втрата емоційного зв'язку з батьками тощо, сприяє розвитку деструктивної поведінки підлітка. Така особистісна та соціальна незрілість підлітка, його націленість на референтну групу однолітків, втрата авторитету батьків, бажання проявити свою дорослість, самостійність може стати чинником адиктивної поведінки, викликаючи ризик наркотизації, як завершальної стадії руйнування дитячо-

батьківських відносин. Батьки, як найближчі люди, що мають безпосередній вплив на дитину, привносять в її психічний, особистісний та соціальний розвиток значущий вклад. Л. Б. Шнайдер говорить про важливість стилю спілкування дорослого та дитини. Якщо батькам вдасться створити сприятливий клімат в сім'ї, можна вирішити навіть найскладніші проблеми, які можуть виникати в процесі виховання і життєвих ситуацій (Леонова Л. Г., 1998: 41).

Дуже складною задачею для батьків є вибір балансу між обмеженнями і дозволами для своїх підлітків. Майстерність батьківської гнучкості у вихованні, розуміння психологічних і фізіологічних змін дитини в підлітковому віці виступає важливою навичкою для батьків.

В психологічній літературі широко представлені праці, що описують стилі дитячо-батьківських стосунків. А. В. Петровський (Клочко О. О., 2006:224–228) розрізняє диктатуру, опіку, невтручання, паритет і співпрацю. А. С. Співаковська (Клочко О. О., 2012) описує типи неблагополучних сімей, в якому вона дає детальний аналіз негативного виховного впливу дорослих на дітей і як результат, дитина стає більш не впевненою у собі і їй бракує ініціативи.

А. Є. Лічко та Е. Г. Ейдеміллер (Маєвська Л. М., 2010:68–76) виділяють шість типів сімейного виховання з акцентуаціями характеру та розвитком психопатій: гіпоопіка, домінуюча гіпкропіка, емоційне відторгнення, жорсткі взаємини, умови підвищеної моральної відповідальності, суперечливе виховання.

На основі узагальнених суджень підлітків психолог М. Кле представив сім видів батьківської влади у спілкуванні: автократичний, авторитарний, демократичний, егалітарний, дозволяючий, попускний, ігноруючий (Бондар Т. В., 2010:31-39).

Погіршення відносин між батьками і підлітками мають негативні наслідки, такі як відверті конфлікти і непорозуміння, що є чинником ризику розвитку адиктивної поведінки дитини. Помилковою є думка про те, що перш

за все треба виховувати дитину, бо це не так, передусім треба виховувати себе і самовдосконалюватися, щоб бути стимулом для дітей, бо перша реакція їхньої поведінки – це наслідування батьків (Богданова І. М., 2008).

Поживним ґрунтом для типових помилок є хибний вибір стратегії і тактики сімейного виховання. До негативних наслідків можуть призвести як абсолютна відкритість життя батьків, так і замкненість, відсутність відвертості, надмірна суворість, так і потурання, як усунення дітей від хатньої роботи, так і надмірна зайнятість нею. Батьки іноді навіть не помічають, як у їх свідомості раптом залишаються тільки правила поведінки, прийоми виховання, а дитина сама по собі перестає їх цікавити (Коваленко Є., Кириленко С., 2008: 592).

Отже, з метою подолання стрімкої наркотизації підлітків в Україні, маємо досконаліше дослідити дитячо-батьківські відносини, вплив батьківських стилів виховання, як з одних чинників, які можуть сприяти розвитку наркотичної залежності підлітків. Батьки, які не змогли проявити гнучкість своєї батьківської ролі, не надали більшої можливості самореалізації й зростання свого підлітка, не змогли визнати факт дорослішання своєї дитини, або з самого початку використовували не правильні стилі батьківського виховання і не змогли стати опорою для своєї дитини, мають великий ризик увійти в конфронтацію зі своїм підлітком, і як наслідок супротиву, може виникнути психологічна відповідь дитини – відхід дитини від реальності, що травмує її, інтерес до психоактивних речовин та ризик розвитку й закріплення наркозалежної поведінки. Саме тому важливо вдосконалити роз'яснювальну роботу з батьками у вигляді просвітницької роботи, соціально-психологічних тренінгів для розвинення батьківської обізнаності і майстерності в вихованні дітей задля превенції виникнення складних відносин між батьками і підлітками, профілактики девіантної й адиктивної поведінки, які можуть бути причиною розвитку наркозалежності підлітків.

Література:

1. Богданова І. М. Соціальна педагогіка: навчальний посібник. Київ: Вид. «Знання», 2008. 342 с.
2. Бондар Т. В. Стиль взаємин між підлітками і батьками. *Науковий журнал український соціум*. Український інститут соціальних досліджень Олександра Яременка. №4 (35). 2010. С. 31-39.
3. Коваленко Є., Кириленко С. Енциклопедія батьківства. Посібник з сімейного виховання. Київ: КНТ. 2008. 592 с.
4. Клочко О. О. Характеристика методу освіти «рівний – рівному» сучасної інноваційної технології. *Сучасна молодь: крок у майбутнє: матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції для студентів та аспірантів*. Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2006. 224–228 с.
5. Клочко О. О. Професійний обов'язок у контексті готовності майбутніх соціальних педагогів до профілактики адиктивної поведінки дітей та молоді. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Кам'янець-Подільський, 2012, вип. 18, С. 268-278.
6. Маєвська Л. М. Готовність соціального педагога до професійної діяльності в етнокультурному середовищі. *Соціальна педагогіка і соціальна робота*. 2010. №. 3. С. 68–76.
7. Подолян В. М. Підліткова наркоманія в Україні: соціальний та психологічні аспекти. *Український журнал медицини, біології та спорту*. Вінницький національний медичний університет ім. М. І. Пирогова. Том 6, № 3 (31). 2021. С. 256-262.